

Àngel de la guarda, dolça companyia...

ASSAIG

ANTÒNIA CARRÉ

Francesc Eiximenis, *Àngels e demonis*. Edició i comentaris de Sadurní Martí. QUADERNS CREMA. Barcelona, 2003.

Hi havia una vegada a Requena una dona a punt de casar-se. Com que no era verge, es va empescar la manera de dissimular la seva falta davant del futur espòs amb una actuació memorable. Va fer veure que estava posseïda pel dimoni, va contrafer la veu, va fer gestos endiablats i, quan el bon sacerdot que havia acudit a salvar-la va conjurar el maligne amb el senyal de la creu, la veu estafeta de la dona va assegurar que no sortiria sense obrir, esquinçar o eixamplar del tot aquell forat que tenia més ben guardat en el seu cos. La història, amb un desenllaç feliç perquè el marit no dubta de la veracitat del que veu, l'explica amb molta més gràcia Jaume Roig a *L'Espill* (1460).

La lectura d'*Àngels e demonis*, de Francesc Eiximenis (c. 1330-1409), que s'ofereix en aquest volum per primera vegada al públic modern, ens confirma que la cosa podia haver anat perfectament així. Una de les formes que té el dimoni de temptar els homes i les dones és entrant en el seu cos, si l'àngel custodi no ho impedeix (cap. 42). Una de les accions que es poden emprendre per expulsar-lo de semblant indret és fent repre-

sentacions de la creu (cap. 43). Tant la dona de Requena com el capellà que l'assisteix, doncs, sabien perfectament el que es feien.

CINC TRACTATS D'EIXIMENIS

Àngels e demonis constitueix la quarta part del *Llibre dels àngels*, una introducció a l'angelologia dividida en cinc tractats que Eiximenis escriví a València el 1392 pensant en un públic no especialitzat i que aconseguí un ressò espectacular. Efectivament, el *Llibre dels àngels* va ser l'obra més llegida i traduïda d'Eiximenis, que fou divulgada per gran part de l'Europa Occidental i que més tard arribà fins i tot a Amèrica. Malgrat les complicacions discursives d'alguns capítols, *Àngels e demonis* té les característiques de les altres obres d'Eiximenis, responsables de l'èxit de la seva ambiciosa empresa, que era la divulgació de la teologia: el gironí hi utilitza un discurs relativament senzill, construït amb un llenguatge assequible, apte per al públic al qual s'adreça, i amanit amb exemples que donen vivacitat i realisme al relat. Com el seu nom indica, *Àngels e demonis* ens parla de la naturalesa i característiques dels diferents tipus d'àngels vencedors i caiguts, de la manera com els àngels ens protegeixen i ens parlen i de com els dimonis intenten temptar-nos amb mil argücies. Però ens parla també d'altres

(Le premier traitie de ce liure parle de la nature & hautesse: de sainets anges & contient six chapitres.

GRAVAT DE LA TRADUCCIÓ FRANCESA DEL 'LLIBRE DELS ÀNGELS'

coses, com ara dels diferents tipus de somnis, dels llocs habitables que hi ha a la terra, a sota dels nostres peus, de les pràctiques nigromàntiques, que rebutja, i de les males arts d'alguns polítics.

El volum preparat per Sadurní Martí, jove professor de

la Facultat de Filologia de la Universitat de Girona, mereix tots els elogis per diversos motius. Primer, perquè presenta un text normalitzat ortogràficament, però sense traïr les característiques morfològiques de la llengua medieval, la qual cosa ens permet

una lectura àgil de la prosa d'Eiximenis. Segon, perquè ofereix una bona introducció a la vida i l'obra de l'autor sense perdre de vista el context polític i cultural en què es va moure el menoret, que estudià a Anglaterra i a França en plena Guerra dels Cent Anys (1337-1453). Tercer, perquè inclou uns resums finals que van molt bé per captar el missatge d'Eiximenis, sobretot en aquells passatges més enrevessats. Quart, perquè els comentaris de l'apèndix, sense entrar en els detalls que farien el volum feixuc per a un públic no especialista, contextualitzen culturalment Eiximenis, tot enumerant les seves fonts en el tractat o aportant un altre tipus de dades, com quan ens informa que *Àngels e demonis* és possiblement el primer text català que parla de les ulleres, que s'havien inventat a Itàlia un segle abans.

ELS NOMS DEL DIMONI

El volum es clou amb un glossari, un índex bíblic i un índex de noms propis força útils: amb un sol cop d'ull ens assabentem, per exemple, dels noms del dimoni. Armeu, Asmodeus, Behemot, Criminador, Legió, Leviatan, Lleó, Llucifer i Serpent eren noms que identificaven a l'Edat Mitjana els àngels caiguts contra els quals havia de lluitar impetuosament i sense treva el nostre àngel de la guarda, de qui quan érem infants, reclamàvem la protecció abans d'anar-nos-en a dormir.

NARRATIVA

Josep M. Argemí, *Lliçons de foc*. QUADERNS CREMA. Barcelona, 2003.

Primaveres inquietes

JOSEP MARIA RIPOLL

L'adolescència, amb tot el que té de trànsit entre l'edat infantil i l'adulta, és un terreny adobat per a molts novel·listes: n'hi ha prou de recordar el mític *Vigilant al camp de sègol*, de Salinger, o fins i tot clàssics com ara *L'illa del tresor* i *Huckleberry Finn*, per confirmar-ho. En la literatura catalana, ens remetriem tant a *Primavera inquieta*, d'Ernest Martínez-Ferrando, com a *Retrat d'un assassí d'ocells*, d'Emili Teixidor, o a *Els plaers ficticis* i *El cant dels adéus*, de Lluís Maria Todó.

Josep M. Argemí, nascut a Barcelona el 1965, i revelat sobretot amb els contes d'*Els camins imaginaris* (2000), ens ofereix ara una nova aproximació a aquesta edat ambigua, infantil encara però que malda per fer-se adulta, amb *Lliçons de foc*, una novel·la de capítols breus i recreació d'ambients i d'estats d'ànim que s'obre amb una cita de la inquietant *Auca*

de Rosselló-Pòrcel: "Rellotge, calla, i no diguis que l'infant s'acosta. / Serà espasa i trenca-rà totes les cadenes; / les grises rengleres d'arbres li ensenyaran arts de bruixes; / el seu cap serà penjat a la Porta Pintada / i el guardaran de nit, perquè no parli".

SECRETS D'INICIACIÓ

Lliçons de foc no ens parla pròpiament d'arts de bruixes ni de caps penjats, però sí d'alguns secrets d'iniciació al món de l'adolescència que passen per aspectes com els següents: una expedició per trencar els vidres de l'Institut Químic de Sarrià, l'assistència a una festa on s'és encara massa nen per agrada a una noia desitjable o, sobretot, la sospita de l'existència d'una secta diabòlica. El seu protagonista absolut, Joan Comella, fill de bona família barcelonina, alumne dels jesuïtes, innocent i somniador, és l'espectador atònit d'aquests i

d'altres esdeveniments, habitualment de caràcter quotidià però, a mesura que la novel·la avança, resulten cada vegada més inquietants. El seu amic Enric, aficionat a inventar-se històries, li farà de pont entre els mons infantil i adult, i es convertirà en l'element clau d'un desenllaç tan sobtat com melancòlic.

No és, però, la història pròpiament dita allò que més sembla interessar a l'autor, sinó, abans que res, la creació d'ambients: sobretot els vinculats a l'educació religiosa a la Barcelona adinerada dels inicis del postfranquisme, vista per un dels seus fills adolescents. La fascinació per les històries de l'amic, el descobriment casual de l'existència d'un germà mort, les pregàries a la capella dels jesuïtes, els exercicis espirituals a Manresa, la hipocresia dels companys més distingits, la festa de la il·lusió amorosa frustrada... Tot se'n explica en

capítols breus d'acció sovint mínima i tancats en ells mateixos, talment esbossos de contes. L'omnisciència del narrador en tercera persona, l'absència gairebé absoluta dels diàlegs i l'abundància d'enumeracions i d'oracions juxtaposades conformen algunes de les característiques formals més rellevants d'una obra evidentment molt personal; tot i així, no podem evitar que ens recordi en alguns moments, pel to poètic vinculat a l'adolescència i pel paper primordial que hi juga l'educació religiosa del protagonista, l'obra mestra de Julián Ayesta *Helena o el mar del verano* -que ja fa una colla d'anys rescatà precisament de l'oblit Jaume Vallcorba, el mateix editor de Josep M. Argemí.

DESENLLAÇ SORPRENENT

Si *Lliçons de foc* no acaba, però, de ser una obra del tot arrodonida és tal vegada per raons com les següents: un narrador

sovint massa explícit, una tendència a caure en un cert costumisme -que de vegades dilueix el clima poètic- o, fins i tot, algun tret lingüístic discutible, com ara l'ocasional acumulació de possessius. Val a dir, però, que l'obra troba el seu sentit veritable en el sorprenent desenllaç, en què el realisme desapareix per donar pas a la literatura fantàstica més desbordada, amb el toc d'ambigüitat que li confereix la presència de la imaginació infantil. En aquest desenllaç -en part anunciat però al capdavant sobtat i sorprenent, i d'una gran tristesa- s'hi troba la que potser és l'aposta més personal de l'autor, que es desmarca així del realisme amb tocs costumistes propi de molts dels capítols anteriors. Una obra, en definitiva, més arriscada del que sembla, que parteix dels elements de la novel·la iniciàtica per insinuar alguns tocs dels gèneres fantàstic i d'aventures, sota l'aparença d'un realisme ocasionalment anecdòtic i amb la presència d'una subtil poesia que la travessa de dalt a baix. Potser massa coses alhora; però són innegables tant la personalitat com l'elegància d'un autor a qui cal anar seguint de prop.